

УДК: 37.064.2:94(477)

Олена Павлова

*аспірант кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова, вчитель музичного мистецтва Комунального закладу «Гімназії ім. Т.Г.Шевченка» Херсонської обласної ради
м. Херсон, Україна
e-mail: pavl_ol@i.ua*

ПРИНЦИП ПАРТНЕРСТВА У ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Стаття присвячена вивченню особливостей принципу партнерства у педагогічній системі В. Сухомлинського. Наукові пошуки дають можливість розглянути теоретичні здобутки навчально-виховної роботи в школі, що закладені видатним педагогом. Розкрито зміст поняття «принцип партнерства». Показана необхідність застосування діалогової стратегії та педагогічної взаємодії, що може бути реалізована завдяки єдності інтелектуальної діяльності, світоглядних переконань та творчої співпраці. Проаналізована особливість організації навчального процесу В. Сухомлинського та обґрунтовані основні положення проблеми дослідження. Підкреслено значення моральних, культурних, естетичних навичок у формуванні освіченої особистості, що впливають на реалізацію принципу партнерства.

Ключові слова: принцип партнерства, педагогіка, взаємодія, виховання, творча праця, колектив, педагогічна діяльність.

Традиційна освіта орієнтована на розвиток особистості, що спирається на моральний та духовний світ людини. У сучасних умовах розвиток фахівця визначається складною взаємодією між вчителем та учнем. Стрімкий розвиток інноваційних технологій та підвищення вимог до навчально-виховного процесу актуалізують впровадження принципів партнерства у сучасну педагогічну практику. Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість. Проблема дослідження розкриває реалізацію практичної діяльності викладача на засадах принципу партнерства, який сформований на постулатах, викладених у працях В. Сухомлинського.

Специфіка підготовки вчителя до виховання школярів висвітлена у працях А. Луцюка, М. Борищевського, С. Сисоевої та ін. Проте серед здобутків педагогічної науки другої половини ХХ століття найбільш повно та теоретично обґрунтовані аспекти, які розкривають особливості поняття партнерських відносин, викладені у творчій спадщині В. Сухомлинського.

Дослідження наукових праць В. Сухомлинського привертає увагу багатьох фахівців, так як на сучасному етапі розвитку педагогічної думки триває пошук професійного становлення фахівця відповідно до сучасних стандартів освіти. Аналіз педагогічної спадщини В. Сухомлинського здійснені багатьма авторами з використанням різних підходів, а саме: історико-педагогічні дослідження (Г. Бондаренко, М. Дубінка, Г. Калмиков, В. Кравцов, О. Сухомлинська, Г. Ткаченко та інші); педагогіка місця і ролі особистості (А. Антонець, В. Омельчук та інші); підготовка до діяльності вчителя (Л. Бондар, В. Радул та інші); виховання особистості (Л. Заліток, Г. Сагач та інші). Певні підходи до організації естетичного виховання висвітлено у науковому доробку таких авторів: Т. Будяк, С. Денисюк, М. Євтуха, Л. Масол, І. Наливайка та ін. Специфіка трудового виховання розкрита у роботах Л. Абрамова, Н. Калініченка, О. Максимчук, Л. Сіднев, А. Соколовська та ін.

Зважаючи на численність досліджень спадщини В. Сухомлинського та актуальність принципів партнерства в умовах сучасного розвитку суспільства, доцільно більш детально вивчити особливості реалізації принципу партнерства у педагогічній системі В. Сухомлинського, що і є метою даної статті.

У сучасних умовах в освітній сфері зростає коло теоретичних знань, якими повинно оволодіти молоде покоління. Головним завданням вчителів стає розвиток моральних, культурних, естетичних навичок, а навчання спрямоване на якісну освіту дітей у загальноосвітній школі. Саме такий напрям педагогічної науки розкритий у педагогічній системі В. Сухомлинського. У своїх дослідженнях автор репрезентує набутий творчий доробок, у якому розкриває неповторність особистості вчителя, та чинники, що сприяють формуванню цілісності навчального процесу.

У творчій практиці методиста реалізується формування гуманних рис – взаємоповаги, взаємодопомоги, дружби, толерантності тощо. Педагог прагне відкрити у кожній людині її природні здібності, дати їй щастя цікавої, інтелектуальної повноцінної праці важливої для суспільства. Зважаючи на те, що цінністю життя є людина, то у взаєминах у сім'ї, класі, школі має панувати прагнення творити щастя своїм рідним, близьким, товаришам, співвітчизникам.

Основа педагогіки партнерства закладена у спілкуванні, взаємодії та співпраці між вчителем, учнем та батьками. Учасники виховного процесу об'єднані спільними цілями та прагненнями та є самостійними і відповідальними за свої результати. Процес взаємодії учня та вчителя за В. Сухомлинським є різновидом партнерства. Партнерство – це, перш за все, повага до особистості; доброзичливість, довіра у відносинах; діалог, взаємодія, взаємоповага; розподілене лідерство (активність, право вибору та відповідальність, вміння приймати рішення); що будуються на загальних принципах (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [1].

Спорідненим терміном педагогіки партнерства є педагогіка співробітництва – напрям у вітчизняній педагогіці другої половини ХХ ст., що являє собою систему методів і прийомів виховання та навчання, що будуються на засадах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості.

Варто зазначити, що принцип партнерства у працях В. Сухомлинського виникає під впливом оновлення суспільно-політичного життя в СРСР («перебудови»). Засновники педагогіки співробітництва Ш. Амонашвілі, І. Волков, І. Іванов, Е. Ільїн, В. Карковський, С. Лисенкова, Л. Нікітіна, Б. Нікітін, В. Шаталов, М. Щетинін та ін. – висували ряд ідей, спрямованих на гуманізацію навчального процесу, а саме: пізнання і засвоєння істинно людського; пізнання себе як людини; збіг інтересів учня з загальнолюдськими інтересами; не припустимість використання способів спровокувати учня на антисоціальні прояви; надання суспільного простору учневі для найкращого вияву своєї індивідуальності; олюднення педагогічного процесу.

Педагогіка співробітництва у координатах освітнього процесу В. Сухомлинського базується на принципах: навчання як творча взаємодія педагога та учнів; навчання без примусу; ідея важливої мети; ідея великих блоків (об'єднання декількох уроків у блоки); використання опор (опорні сигнали, опорні конспекти); самоаналіз діяльності (колективної, індивідуальної); інтелектуальний фон класу; колективна творча виховна діяльність; розвиток самоуправління учнів; співробітництво педагогів з учнями та їх батьками [7, 296].

Сутність людини розкривається в її відношенні до природи та взаємодії з оточуючими. Вплив на учня працею та колективом було одним з основних елементів методики В. Сухомлинського. У своїх ідеях педагог був переконаний, що на емоціях дітей можна будувати міцний фундамент знань, щоб поступово підготувати їх до життя в суспільстві. І розглядаючи поняття про добро і зло у виховному процесі педагог звертав увагу перш за все на формування у дитини її поглядів, аналіз власних вчинків. Дуже важливо, що цінує особистість, що приваблює її, що схвалює батько, мати, вчитель та товариші. Під час навчання слід враховувати обставини формування перших дитячих радощів, які на основі повноти духовного життя дають особисте уявлення про щастя. Сприйняття вихованцем суспільної думки впливає на його самооцінку та сумління [5].

На думку В. Сухомлинського ефективний виховний вплив можливий тільки за умов спрямованої діяльності всього педагогічного колективу школи, батьків, громадськості, соціального середовища. У навчальній роботі вчитель є організатором, центральною фігурою, координатором навчального процесу, що висуває певні вимоги до учня. В. Сухомлинський у своїх працях «Павлівська середня школа», «Духовний світ школяра», «Методика виховання колективу» рекомендує викладачам та батькам вчити дітей добру, любові, милосердю. В системі принципу партнерства відбувається утвердження та єдність інтелектуальної діяльності, світоглядних переконань та творчої співпраці. В. Сухомлинський звертає увагу на те, що кожен має пройти школу доброти, радості та відчути себе справжнім захисником всього живого [4].

Довіра у вихованні – ставлення вихователя до дітей, що ґрунтуються на глибокій повазі та переконаності в тому, що кожна дитина володіє широкими можливостями духовного та фізичного розвитку.

Вихователь, впевнений у наявності позитивних рис у своїх вихованців, викликає у них прагнення виправдати довір'я, підвищує почуття власної гідності, а якщо дитина бачить, що дорослі вірять в її сили, чесність, порядність, вона хоче бути ще кращою. Довіра у вихованні стимулює прагнення дитини до самовиховання, самовдосконалення.

Довіряти дитині можна тоді, коли знаєш її індивідуальні та вікові особливості.

Батьки роблять помилку, коли постійно ставлять за приклад своїм дітям їх ровесників, які варті наслідування. Це озлоблює дітей. Доречно виявити довіру: «Я впевнений, що завтра у тебе вийде ще краще. Подивись і порівняй свої попередні результати з теперішніми». Відверті, довірливі стосунки між батьками і дітьми роблять моральний клімат сім'ї найбільш сприятливим [6, 202].

Виховання на засадах педагогіки партнерства відбувається шляхом створення в школі таких взаємовідносин, де набуті знання весь час нагромаджуються і зберігаються. Мистецтво взаємодії відображено в цілісності освітньої системи, де знання учнів завжди в русі, проходять через духовне життя колективу та включають в себе відносини обов'язку, дисципліни, дружби й відповідальності. Щоденно, на кожному занятті учень повинен щось добувати власними зусиллями. Нелегкий шлях вчителя і звертаючи увагу на поради В. Сухомлинського можна стверджувати те, що особливість партнерства криється у взаємодії. Суть якого полягає в розумінні найпростішої істини, що виховання людини – це передусім гармонія розуму і серця. Вчитель повинен з повагою відноситися до учнів розкриваючи їм життєві істини [5].

Очевидне значення педагогічної взаємодії полягає у тому, що якими б далекими від сучасного життя не були наукові істини, які розкриваються перед учнями у процесі навчання (наприклад, нескінченність світу в просторі і часі,

можливість розумного життя на інших планетах), їх інтелектуальну діяльність треба спрямувати так, щоб знання матеріалу відповідало їхнім інтересам [5].

Одним з головних умінь, під час реалізації принципу партнерства, повинно стати вміння спілкуватися з людьми та отримувати радість від цієї діяльності. Ця проблема є специфічною і пронизує всю життєдіяльність людини, тому вона вивчається у філософії, психології, лінгвістиці, естетиці, соціології та педагогіці. В основі спілкування лежить слово, якому В. Сухомлинський надавав особливого значення оскільки був переконаний, що вчитель має вміти створити такий психологічний контакт, без якого не може бути продуктивної взаємодії. Вчитель повинен тактовно, непомітно спонукати людину до висловлювання своїх думок. Згодом, виникає чутливість до духовного світу та все більше утверджується прагнення до власного щастя, стають частішими роздуми вищого сенсу буття.

В педагогічній системі В. Сухомлинського відображено принцип партнерства, у якому вчитель негативно ставиться до крику, галасу, погроз, покарань учня. Педагог переконливо доводить, що у школі має панувати позитивна атмосфера де учень має вірити в свій успіх. Якщо вчитель бачить, що на його доброту вихованець ще не відповідає бажанням стати кращим, в такому випадку толерантне слово знайде своє відлуння з часом. Коли педагог зрозуміє душу дитини, він оволодіє майстерністю впливати на неї словом, щоб сформувати освічену особистість [3]. Таким чином, В. Сухомлинський заклав такий принцип педагогіки, який на сьогодні є затребуваним для реалізації освітніх програм; принцип, який попри час та зміни у суспільстві залишається актуальним. У роботах педагога ідея партнерства складається з декількох принципів.

Принцип (від лат. *principium* – початок, основа) означає основу, з якої потрібно виходити і якою потрібно керуватися. Дидактичними принципами називають основні вихідні положення, на які спирається теорія і практика навчання [2].

Принцип загальної дидактики відображає внутрішні істотні сторони діяльності вчителя і учня, і визначає ефективність навчання у різних формах, при різному його змісті і організації. Специфіка педагогічної діяльності висуває визначені вимоги до вчителя, який працює в умовах постійної взаємодії з учнями та батьками. Непорушна педагогічним аксіома: чуйність, терплячість, доброзичливе ставлення до людей – це та духовна сила, яка здатна вберегти дитячу душу і серце від огрубіння, байдужості, озлоблення, жорстокості, від безсердечного ставлення до всього доброго та світлого в житті. На думку В. Сухомлинського мистецтво слова спрямоване на індивідуальне сприйняття та формування в кожній дитини осмислених образів.

Принцип навчання розкриває об'єктивні закономірності навчання: виховний характер навчання; науковість навчання; систематичність навчання; доступність навчання; наочність навчання; усвідомленість та активність в навчанні; принцип міцності знань; формуючих навиків і вмінь; індивідуалізація навчання[8]. Спираючись на педагогічну спадщину В. Сухомлинського у виховній роботі має бути реалізоване важливе цільове завдання. І воно проявляється в тому, щоб у кожній дитині розкрити глибину невичерпної пізнавальної думки. Джерелом знань В. Сухомлинський вважає природу, працю, спілкування, книгу й творчість. Мислитель відкриває таємниці світу, переконуючи нас, що людина бачить лише частину від того, що пропонує нам природа [5].

У наукових працях В. Сухомлинського людина у дитинстві повинна на власному досвіді пізнати суть творчої праці, проявити себе, тоді вона зможе стати справжнім мислителем, мудрим трудівником. Важливе місце у навчанні належить самостійно складеним казкам, маленьким творам, доповідям, вивченню окремих тем. Домашні завдання педагог вважав необхідними, але на них має витрачатися менше часу, ніж на відпочинок учня. В педагогіці партнерства поняття праця – дуже складне явище, завдяки якому розвиваються ідеї, мислення, морально-естетичні та психологічні якості, формується творча цінність людського життя, а також виховання та самовиховання. У книзі

«Серце віддаю дітям» педагог розглядає трудове виховання з педагогічної точки зору як засіб для досягнення цілого ряду багатогранних цілей виховного процесу, суспільних, ідейних, моральних, інтелектуальних, творчих, естетичних, емоційних та інше[1]. Важливо зазначити, що у своїх працях В. Сухомлинський обґрунтував форми роботи, які сприяють розвитку учнів (слухання, читання, бесіда, театралізація та ілюстрація казок) [5].

Створену В. Сухомлинським систему партнерства можливо розглядати як приклад цілісного всесвіту для формування та розвитку освіченої особистості. У своїй практичній діяльності педагог розкрив високе культурне значення виховання дітей. У педагогічній системі вченого висвітлені ідеї, що спираються на вічні істини – допитливість, мудрість, послідовність навчання та справедливість. Вище зазначені положення мають слугувати цільовим орієнтиром для розвитку педагогічної взаємодії та співпраці.

Враховуючи специфіку виховного процесу, особливість партнерства криється у взаємодії, проявляється у розвитку природних здібностей людини, формуванні стійкої життєвої позиції, істина якої полягає у гармонії розуму і серця. Необхідною передумовою реалізації основних ідей В. Сухомлинського є впровадження у практику методів, що стимулюють пізнавальну діяльність учнів.

У результаті досліджень виявлено, що ідейний зміст виховання В. Сухомлинського ґрунтується на принципах партнерства. І тому вплив на особистість можливий лише за умови спрямованої діяльності всього педагогічного колективу школи, батьків, громадськості. У своїх поглядах В. Сухомлинський розкриває значення розвитку учнівської думки і головна умова ґрунтується на гуманістичній парадигмі. У педагогічній спадщині В. Сухомлинського закладені ідеї принципу партнерства, і тому подальші перспективи наукових розвідок дадуть можливість впровадити їх в освітню практику.

Список використаних джерел

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. Вишневський – Дрогобич : Коло, 2006. – 326 с.

2. Баранова С. П Педагогика / под ред. С. П. Баранова. – М., Просвещение, 1976. – 352 с.
3. Ильенков Э.В. Школа должна учить мыслить. – М.: Изд. Московского психолого-социального института, 2002. – 112 с.
4. Сухомлинський В. Вибрані твори в 5-ти т. – Т. 5/ В. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – 639 с.
5. Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5-ти т. – Т. 1 /В. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – 654 с.
6. Родинно-сімейна енциклопедія. Авт.кол. В. М. Благінін, Н. І. Белкіната ін.; За заг. ред. Ф. С. Арвата та ін. – К.: Богдана, 1966. – 438 с.
7. Освіта дорослих : енциклопедичний словник / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка; [упоряд.: Н. Г. Протасова, Ю. О. Молчанова, Т. В. Куренна; ред. рада: В.Г. Кремень, Ю. В. Ковбасюк, Н. Г. Протасова та ін.]; Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. держ. упр. При Президентові України [та ін.]. – К.: Основа, 2014. – 496 с.
8. Тарасун В. В.. Логодидактика. – К. : Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2004. — 348 с.

References

1. Vishnevsky O. Theoretical Foundations of Modern Ukrainian Pedagogy: A Manual for Students of Higher Educational Institutions / O. Vishnevsky - Drohobych: Kolo, 2006. - 326 p.
2. Baranova S. P. Pedagogics / ed. S.P. Baranova. - M., Enlightenment, 1976. - 352 pp.
3. Ilyenkov E.V. The school must learn to think. - M. : Izd. Moscow Psychological and Social Institute, 2002. - 112 p.
4. Sukhomlinsky V. Selected Works in 5 t. - T. 5 / V. Sukhomlynsky. - K.: Soviet school, 1977. - 639 p.
5. Sukhomlinsky V. Selected Works: in 5 t. - T. 1 / V. Sukhomlynsky. - K.: Soviet school, 1976. - 654 pp.
6. Family and Family Encyclopedia. AutoCol. V.M. Blaginin, N.I. Belkinata and others; For zag Ed. F. S. Arvat et al. - K. : Bogdan, 1966. - 438 pp.
7. Adult Education: An Encyclopedic Dictionary / ed. V.G. Kremenya, Yu.V.Kovbasyuk; [arrangement: N.G. Protasov, Yu.O. Molchanov, T.V. Courenna; Ed. pleased: VG Kremen, Yu. V. Kovbasyuk, N. G. Protasov, etc.]; National acad. ped Sciences of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine. acad. state exercise Under the Presidium of Ukraine [and others]. - K. : Basis, 2014. - 496 pp.
8. Tarasun V. .. Logodics. - K.: Publishing House of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, 2004. - 348 p.

Павлова Е. Принцип партнерства в педагогической системе В. Сухомлинского

Статья посвящена изучению особенностей принципа партнерства в педагогической системе В. Сухомлинского. Научные исследования дают возможность рассмотреть теоретические достижения учебно-воспитательной работы в школе, которые заложены выдающимся педагогом. Раскрыто содержание понятия «принцип партнерства». Показана необходимость применения диалоговой стратегии и педагогического взаимодействия, которая может быть реализована благодаря единству интеллектуальной деятельности, мировоззренческих убеждений и творческого сотрудничества. Проанализирована особенность учебного процесса В. Сухомлинского и обоснованы основные положения проблемы исследования. Подчеркнуто значение нравственных, культурных, эстетических навыков в формировании образованной личности, влияющие на реализацию принципа партнерства.

Ключевые слова: принцип партнерства, педагогика, взаимодействие, воспитание, творческая работа, коллектив, педагогическая деятельность.

Resume

The article is devoted to the principles of partnership in the pedagogical system of V. Sukhomlynsky. In the works of the teacher theoretically grounded provisions that reveal the peculiarities of the concept of partnership relations. The main line, namely the creative interaction with others, passes through all the pedagogical heritage of the author. Traditional education focuses on the development of the individual, based on the moral and spiritual world of man. Analysis of the research pedagogical heritage of the teacher attracts the attention of many specialists, and his ideas find their continuation in numerous scientific works. The new direction of pedagogy originated in the second half of the XX century and the main provisions of scientific research are based on the pedagogical achievements of V. Sukhomlynsky.

The urgency of the study is to identify the principle of partnership in the V. Sukhomlynsky's pedagogical system. An important factor providing the optimal conditions for cooperation is the formation of mental qualities of schoolchildren. As a result of the research it was discovered that the ideological content of V. Sukhomlynsky's education is based on the principles of partnership. Therefore, the impact on the personality is possible only if the activities of the whole school, parents, the public are directed together. In his views, the teacher reveals the importance of the development of student thought and the main condition is based on the humanistic paradigm.

It is considered that the specificity of the educational process is based on effective interaction and pedagogical support. Analysis of the study opens a new promising way to implement the principle of partnership, and the result can be adapted to the modern educational process.

Стаття надійшла до редколегії 11.11.2018